

Ігор БРИНДАК, викладач

У цій публікації мова йтиме не про однойменне видавництво у Києві, а про загальновідому біблійну цитату: «Літера вбиває, дух же оживляє» (2 Кор. 3,6). Як розуміти ці слова і як вони справджуються у нашому житті?

Напевно, не один віруючий традиційної Церкви зустрічався іноді із закидами на зразок: «Де у Біблії є слова: «Трійця», «чистилище», «Непорочне Зачаття». Або де є сказано, щоб християни святкували Різдво, Пасху, посвячували воду, продукти. Перелік можна продовжити. Якби справа закінчувалася тільки одними запитаннями, то не було б ніякої проблеми. Але справа в тому, що висновок із запитань є наступний: раз про це прямо не написано в Біблії, то все це є неправильним. Тобто: не існує Трійці, чистилища, не потрібно святкувати Різдво і т. ін. Однак мало хто знає, що подібною логікою вже користувалися. І наслідки цього були не зовсім втішними. Так, у 1958 році радянський атеїстичний ідеолог Д. І. Кошелєвський серед нібито наукових доказів проти релігії навів такий: «Подорожі Колумба, Магеллана й інших мореплавців сильно підірвали престиж Церкви, яка захищала біблійне вчення про Землю. Люди дізнались про нові країни і народи, стосовно яких ні слова немає в Біблії» (Д.И.Кошелевский, «Развеенные мифы Библии. Опровержение религиозных представлений о Земле», Москва, вид. «Знание»// 1958. - стор. 17). У цих словах не бракує, річ ясна, вигадок: відкриття Колумба і Магеллана авторитет Церкви зовсім не підірвало, і Церква у той час не заперечувала вчення про сферичність землі (конкретніше про це див. «Снікерс з лісовим горішком»., «ЖВ», №6// 2008). Однак у даному випадку цікавою є логіка Кошелєвського: якщо існують країни і народи, про яких у Біблії не написано, то це, мовляв, означає, що Біблія неправдива. Цікаво, а чи є там сказано, що існує якийсь остаточний перелік країв і народів? Як бачимо, якщо слідувати за логікою, коли про щось прямо не сказано в Біблії, то це слід відкинути, то можна дійти і до заперечення самого Святого Письма, і невідомо ще яких абсурдів.

А тепер перейдемо до тих речей, які дійсно записані у Вічній книзі, однак, коли бралися самовільно пояснювати їх, то виходили теж небажані наслідки. Так, у 17-18 століттях в Росії існувала секта скопців, члени якої піддавали себе самокастрації. Для виправдання своїх дій, як не дивно, брали слова з Євангелія: «І коли твоя рука спокушає тебе, відітни її. Краще тобі увійти в життя калікою, ніж з двома руками піти в пекло, у вогонь незгасний, де черв'як їхній не вмирає і вогонь не вгасає. І коли нога твоя спокушає тебе, відітни її: краще тобі увійти в життя кривим, ніж з двома ногами бути вкинутим у пекло, де черв'як їхній не вмирає і вогонь не вгасає. І коли око твоє спокушає тебе, вирви його. Краще тобі увійти в царство Боже однооком, ніж з двома очима бути вкинутим у пекло, де черв'як їхній не вмирає і вогонь не вгасає» (Мк. 9, 43-48). Скопці розуміли ці слова буквально, тож і поводитися відповідно. А ще вони посилалися на слова з Мт. 19,12: «Бувають і скопці, що самі себе оскопили задля царства небесного».

Наступний приклад. Усі ми знаємо, що у 1861 році у царській Росії було скасовано кріпосне право. Однак, не всім відомо, що перед його скасуванням, коли велися дискусії «за» або «проти» цієї інституції, багато прихильників її збереження як головний аргумент, як не дивно, знову ж таки використовували Біблію. Уся справа в тому, що десята Божа заповідь, яку ми з катехизму знаємо як «Не пожадай майна ближнього твого» повністю звучить так: «Не зазіхай на дім твого ближнього, ні на поле його, ні на раба ні на рабиню його, ні на вола ні на осла його, ні на будь-що, що належить до твого ближнього» (Втор. 5, 21) і пор. Вих. 20, 17 (у перекладі о.Івана Хоменка). З цього зробили висновок, що скасувати кріпосне право означає позбавити ближнього раба його, а це начебто суперечить десятій Божій заповіді. Такі самі аргументи висували прихильники збереження рабства у США. Крім того, знайшли ще ряд інших цитат з Вічної книги: Вих. 21, 2-11, Еф. 6, 5-7, I Тим. 6, 1-2 і т.д. Аргументи були досить вагомими. Цікаво прочитати коментар на цю тему, написаний уже в наш час. «У стародавні часи Бог дозволяв своєму народові мати рабів» (Буття; 14, 14-15). За днів апостолів деякі християни також мали рабів або ж самі були рабами (Филимона; 15, 16)... З поширенням християнства було неминучим, що Добру Новину приймуть як раби, так і пани. Ані Ісус, ані його апостоли не проповідували соціальних реформ, тобто не намагалися змінити тодішнього устрою. Натомість вони заохочували рабів і панів любити одні одних як духовних братів (Колосян; 4, 11; I Тимофія; 6, 2)». Ця цитата є взята з часопису «Пробудись» (№7// 2011. - стор. 28-29), який видають Свідки Єгови. Вони, правда, не закликають до відновлення рабства, а навпаки – пишуть, що «Бог засуджує жорстоке поводження з людьми» (там же). Однак, якщо правильно зрозуміти їхній коментар, що Бог не забороняв мати рабів і Ісус та апостоли теж цього не забороняли, то чому у наш час ніхто не може володіти невільниками? На даний час усі конфесії, які вважають себе християнськими, переконані, що інституція рабства є неприпустимою незалежно від того, добре чи зле рабів трактується. Тобто, ми стоїмо перед дилемою: або не існує жодної християнської конфесії, яка дотримується біблійних норм, або Біблія навчає чогось іншого, як це може видатись на перший погляд, і щоб цей інший зміст зрозуміти, мусить існувати ще якийсь авторитет, а не лише одне писання.

Вище наведені приклади дуже добре показують, що таке власне є «літера» і чому вона вбиває. Тепер спробуймо збагнути, де все ж таки є дух. Почнемо з того, що й сама Вічна книга застерігає супроти її самовільної інтерпретації: «А насамперед знайте, що ніяке у письмі пророцтво не припускає особистого тлумачення» (2 Пет. 1, 20).

«В них є дещо трудне до зрозуміння, що люди без освіти й не зміцнені у вірі перекручують, як і інші писання, на свою власну погибель» (2 Пет. 3, 16). Але хто ж тоді має пояснювати? Зрозуміло, що для пояснення не достатньо однієї богословської освіти і навіть знання древніх мов, хоч і ці фактори є важливими. Саме святе писання ясно говорить про дух, який оживляє. Однак, де ж є цей дух? Поставлені запитання підводять нас до думки, що необхідний на землі якийсь авторитет, який був би керований Святим Духом, і цей авторитет мав би існувати постійно, без перерви, починаючи від часів Ісуса Христа і до наших днів, через те, що Бог бажає, щоб люди всіх поколінь правильно розуміли Святе Письмо. Традиційні конфесії дають відповідь на це запитання, однозначно стверджуючи, що цим авторитетом є Церква.

Але ж багато хто закине, що, мовляв, у Церкві проповідується багато чого такого, про що у Біблії не йдеться. Однак уважніше пригляньмося до змісту Святого Письма. Так, Ісус Христос, коли його запитували про воскресіння мертвих, відповів: «А щодо воскресіння мертвих, то хіба ви не читали слова Божого, яке вам каже: «Я Бог Авраама, Бог Ісаака і Бог Якова, Бог не мертвих, але живих» (Мт. 22, 31). У даному місці Спаситель цитує Книгу Виходу (3, 6), коли Бог промовляв до Мойсея з неопалимого куща. Але в часі цілої розмови між Творцем і Мойсеєм не було вжито такого словосполучення як «воскресіння мертвих», а також ніякої науки на цю тему. Однак Ісус все ж таки ствердив, що у Вих. 36 мова йшла саме про це. А святий апостол Павло пише: «Як Янній та Ямврій противились були Мойсеєві, так ці противляться правді» (2 Тим. 3,8). У Книзі Виходу (7-12 розділи) описано конфлікт між Мойсеєм і жерцями єгипетського фараона, наслідком яких стали десять єгипетських кар. Однак ні в тих розділах, ні в жодних інших місцях Святого Писання, де згадується Мойсей, не названо імена тих жерців. Яким джерелом користувався апостол Павло, коли їх називав, невідомо. Однак фактом є те, що не біблійним. В іншому місці цей же апостол, згадуючи героїв Старого Заповіту, пише: «Їх каменовано, розрізувано пилою, брано на допити» (Євр. 11, 37). Однак перечитаймо увесь Старий Заповіт, і ми ніде не знайдемо інформації, що когось було розрізувано пилою. Тільки від древніх істориків знаємо, що так загинув пророк Ісаїя. На даний час послання апостола Павла є частиною Святого Письма. Але ж коли апостол поган працював над своїми листами, то вони ще не творили частини канону. Якщо слідувати за логікою буквалізму, то в часи апостолів будь-який книжник міг їм легко закинути, що вони навчають чомусь тому, чого у писанні немає.

Тепер візьмемо Новий Заповіт. Ось декілька цікавих цитат: «Тож стійте, брати, і тримайтеся передань, яких ви від нас навчилися, чи то усно, чи то листовно» (2 Сол. 2,15); «Радію, що про мене згадуєте і тримаєте передання так, як я передав вам» (1 Кор. 11, 2); «Чимало мав я до вас писати, та не хотів на папері чорнилом. Але надіюся прийти й усно поговорити» (2 Йо. 12; пор. 3 Йо. 13). З наведеного вище виходить, що, крім написаного апостолами і що увійшло в канон Нового Заповіту, вони навчали ще чогось. І ця наука теж була досить важливою. А називали вони її переданням. Ось чому, власне, в Катехизмі Католицької Церкви, чи у нововиданому катехизмі УГКЦ «Христос – наша Пасха» вказується, що джерелом віри для католиків є Святе Письмо і Святе Передання. Таке передання, як ми переконалися, ніскільки не перечить Божому Слову. Не можуть бути також запереченням йому відомі слова із Книги Апокаліпсису: «Свідчу я кожному, хто чує слова пророцтва книги цієї. Якщо хто приложить до них, приложить Бог на нього кари, які записані в книзі цій. І якщо хто відніме від слів книги пророцтва цього, відніме Бог участь його від дерева життя та з міста святого, записаного в книзі цій» (Одк. 22, 18-19). Слова в «книзі цій» не означають Біблію як таку, а саме Книгу Одкровення. Адже Біблія складається з багатьох книг, а в часі написання Апокаліпсису канон ще не був завершений. Крім того, вченням про передання Церква до самого змісту Біблії нічого не додає і нічого не віднімає.

Хтось зауважить, що таким чином можна проголосити будь-що, назвавши це святим переданням. Це дійсно було б можливо, якщо мова йшла б про чисто людську інституцію і не було б впливу Святого Духа, який «наведе вас на всю правду» (Йо. 16,13). Власне завдяки Святому Духові і не зможе бути проголошеним усе що завгодно, а тільки те, що треба. Всілякі внутрішні проблеми Церкви, гріхи тих або інших її членів до цього не мають жодного відношення.

Гарне поєднання Писання разом з учительським урядом Церкви ми знаходимо у Книзі Діяння апостолів (8, 27-39). Там описано знатного ефіопського вельможу, який їхав на прощу і читав писання, а конкретніше – уривок з Книги пророка Ісаї (53, 7-8). Як визнав сам ефіоп, він не розумів, що читав, але після розмови з дияконом Филипом, який був рукоположений апостолами, зрозумів і охрестився.

Тепер на підставі саме такого підходу спробуймо розібратися у тих складних місцях Святого Письма, які, як згадувалося вище, були трактовані у невластивий спосіб. Почнемо з Євангелія від Марка (див. 9, 43-48). У цьому фрагменті, який уже згадувався вище, йдеться про відтинання руки, ноги і т. д. Всі, напевно, чули такий вислів: «Нехай твоя права рука не знає, що робить ліва (Мт. 6,3). Чи тут йде мова про фізичні руки, адже рука як орган не може думати? Значить, мова про інше. Так само і в Марка (9, 43-48). Суть тексту така: якщо якась людина або ситуація призводить тебе до гріха, то розірви з нею будь-які стосунки. Навіть якщо ця особа або річ є для тебе дорогою, як

рука, нога або око.

Що стосується «скопців задля царства небесного», то цей текст стає зрозумілим завдяки церковній традиції, бо саме в ній виробилося таке явище як монашество. Завдяки існуванню чернецтва ми розуміємо скопців задля царства небесного як Богу посвячене дівицтво.

Нарешті мова піде про рабство. Ось що пише протестантський історик Ерле Кернс: «Неможливо переоцінити правдиве і позитивне значення Римської Церкви в період 590-1305 років. Незважаючи на багато негативних явищ в індивідуальній і церковній практиці, вона принесла греко-римську культуру і християнську релігію германцям, які отримали перемогу над Римською імперією. Вона зберегла культуру і науку у працях таких вчених як Беда, Алькуїн, Айнгард. Моральний стан суспільства покращився через осудження рабства (виділення І. Б.), піднесення гідності жінки і зменшення жорстокостей феодальної війни... Бог використав католицизм для того, щоб досягнути власних цілей, незважаючи на проблеми цієї конфесії» (Ерле Кернс, «Дорогами християнства», Москва – Протестант// 1992. - стор. 196). Слід визнати, що засудження Церквою рабства тривало поступово. Були періоди досить терпимого ставлення до нього. Навіть були єпископи, які мали рабів. Але, як бачимо, ситуація змінилася. І, як не дивно, почалися ці зміни саме в період, який прийнято називати «темним Середньовіччям».

А як же тоді бути зі Святим Письмом? Якщо його брати відокремлено від церковної історії або вважати, що Церква була правильною тільки до якогось певного часу, то тоді доведеться визнати, що рабство і кріпосне право є вповні законними і повинні існувати завжди. А якщо поєднати Слово Боже і церковну історію, то все стає на свої місця. Уся справа в тому, що противники невільництва теж знаходили для підтвердження своєї позиції цитати з Вічної книги. Зокрема, слова «Господній дух на мені, бо Він мене помазав. Послав мене нести добру новину бідним, звіщати полоненим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю, оповістити рік Господній сприятливий» (Лк. 4, 18-19; пор. Іс. 6, 1-2). В часи Ісуса, як ми знаємо, звільнення рабів ще не було. Це сталося пізніше, але воно не міняє суті справи, адже Христос живе у своїй Церкві. Ці слова сповняються й надалі. Бо і в наш час Церква виступає на захист пригноблених і переслідуваних.

Як ми переконалися, протиставлення Святого Письма церковному вченню є недоречним. В практиці воно буде призводити або до буквалістики, або до скептицизму. Якщо ж нам здається, що вчення Біблії і вчення Церкви суперечать одне одному, то найімовірніше, що ми або одне, або інше неправильно зрозуміли.

Ігор БРИНДАК, викладач. Дух і літера//«Жива Вода»№2 2012